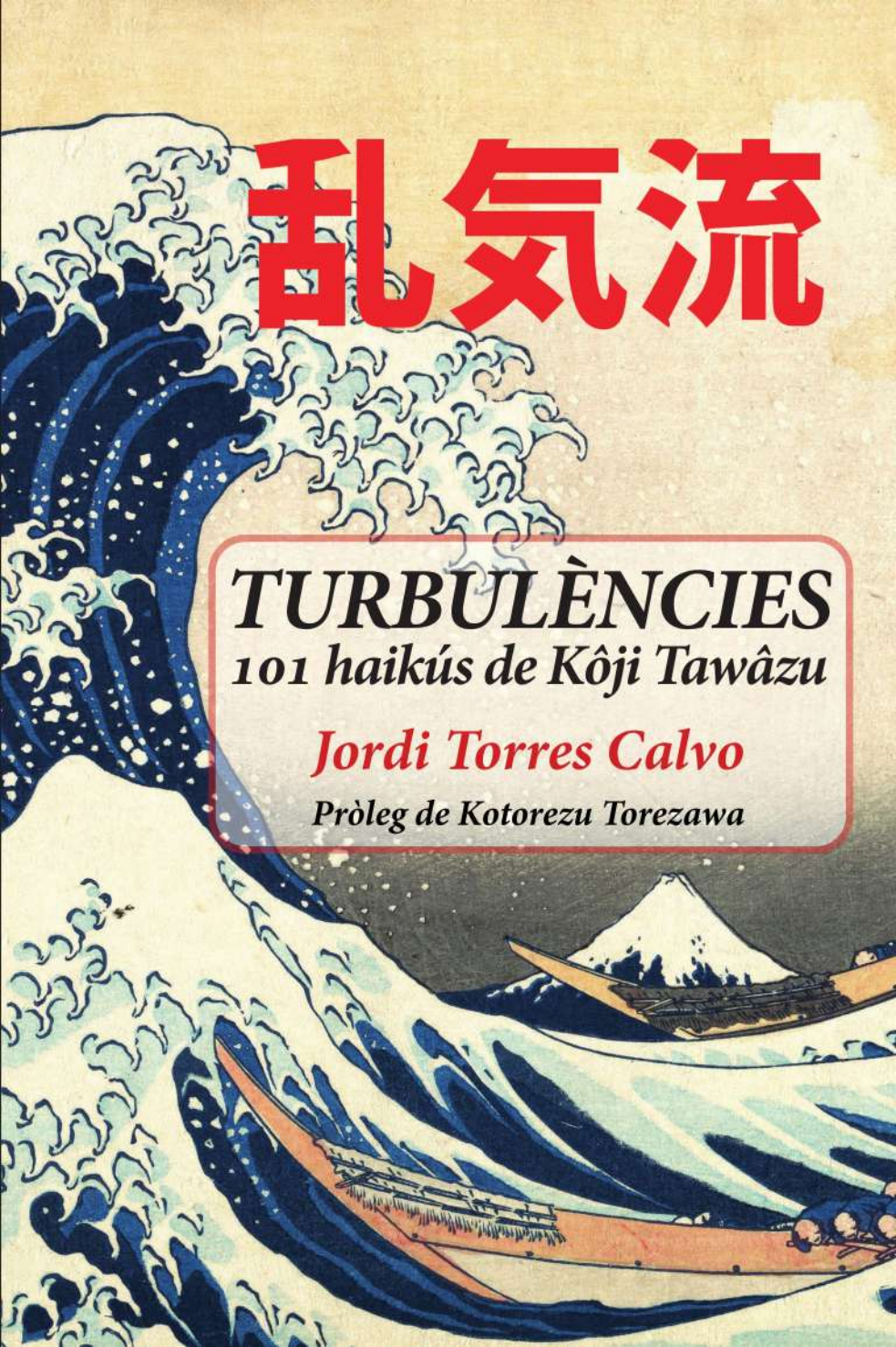

乱気流

TURBULÈNCIES

101 haikús de Kôji Tawâzu

Jordi Torres Calvo

Pròleg de Kotorezu Torezawa

乱気流

TURBULÈNCIES ***101 haikús de Kôji Tawâzu***

Interpretacions de 101 haikús del monjo
i mestre zen Kôji Tawâzu (segle XVIII) a partir
de les traduccions a l'anglès del poeta britànic
Sir Geordie T. Bald, (Canterbury, 1847-1912).

Jordi Torres Calvo

Pròleg de Kotorezu Torezawa

TURBULÈNCIES

101 haikús de Kôji Tawâzu

Jordi Torres Calvo

Primera edició: febrer de 2026

© del text: Jordi Torres.

© del pròleg: Kotorezu Torezawa.

© 2026 Tushita edicions

www.tushitaedicions.com

info@tushitaedicions.com

Disseny i maquetació: Sir Gawain & Co.

Tots els drets reservats. No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni el seu tractament informàtic, ni la seva transmissió a través de qualsevol mitjà, bé sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per enregistrament o d'altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Imprès a: Ulzama Digital

ISBN: 979-13-990640-6-3

Dipòsit legal: B 3241-2026

Thema: DCRB, DCF, 1FPJ, 2ADC, 3MN

Fotografia de portada: *La gran onada de Kanagawa*, de Katsushika Hokusai. Entre 1830 i 1832, aproximadament. (Procedència:Wikimedia Commons).

Fotografia de contraportada: fotografia feta per la Laia Torres i el Xavi Ferrer en el seu viatge de noces al Japó. Prové de l'exposició *Teamlab Borderless Exhibition*, del Digital Art Museum de Tokyo. (©Fons arxiu de l'autor).

Fotografia de l'autor a la solapa: ©Ferran d'Armengol.

**PRÒLEG a “TURBULÈNCIES.
101 haikús de Kôji Tawâzu”
de Jordi Torres Calvo**

Per **KOTOREZU TOREZAWA**

Vaig tenir el plaer de trobar-me al poeta de Terrassa, Jordi Torres Calvo, en una sessió de les Trobades de Cafè i Poesia a la ciutat egarenca que la seu territorial d'Òmnium Cultural organitza cada primer dilluns de mes als locals de l'entitat Societat Coral Joventut Terrassenca, que es coneix localment com el “Coro Vell”. La Montse Ruiz, que forma part de la Junta i és la representant de la comissió que organitza aquestes jornades mensuals juntament amb en Joan Borràs, em varen trucar per oferir-me de participar com a poeta convidat a la sessió del mes d'abril d'enguany i jo vaig acceptar de bon grat. En aquella ocasió vaig presentar, a part de parlar de la lírica japonesa clàssica, els meus dos darrers treballs de poesia en català, encara inèdits, on hi ha tankes i *shedokes*.

En Jordi Torres em va venir a trobar per explicar-me que amb el seu amic i poeta Pep Cortès, també present a la Trobada, havien fet dos llibres a quatre mans treballant la poesia d'arrel japonesa esmentada. Em va sorprendre molt que dos poetes catalans, de Terrassa, s'haguessin interessat pel *she-*

Si t'agrada la poesia, et convidem a la trobada poètica mensual tot prenent un cafè! Són sessions obertes a tothom que vulgui gaudir compartint poesia en català amb algun autor o autora convidats.

Propera trobada:

Dilluns, 7 d'abril de 2025 a les 18.30 h.

Societat Coral Joventut Terrassenca

(C. Sant Marian 122, Terrassa)

Primera part amb el poeta **Kotorezu Torezawa**, estretament vinculat a la nostra ciutat i segona part oberta a qui vulgui participar-hi. Ens acompanyarà la música del grup **Eskamot Folk** i, com a referent sociocultural, la **Teresa Garcia Balasch**, directora del Consorci de Normalització Lingüística.

Sessió dedicada a la diada de Sant Jordi, patró de Catalunya.

Entrada lliure.

doka. La tanka ja està molt implementada en la poesia catalana, igual que l'haikú, però el *shedoka* és més desconegut. Salvador Espriu l'havia treballat de manera esparsa i d'altres poetes també n'han escrit com ara Miquel Descot, però és un gènere encara molt desconegut. Els projectes em varen interessar molt i li vaig dir que m'agradaria llegir-los. Així doncs, arran d'aquest encontre, he estat en contacte amb el poeta terrassenc regularment i m'ha anat posant al corrent de l'evolució dels projectes amb en Pep Cortès. Em va plaure saber que el projecte "**COMPLICITATS. Tankes a quatre mans.**" sortiria publicat aquest mes de novembre sota el segell de l'editorial Trípod¹. Ja tindrem temps de parlar-ne. El seu segon projecte, "**EN EL SILENCI, EL VERS. Shedokes a quatre mans.**" actualment, està viatjant per alguns premis literaris i els desitjo molta sort, perquè se la mereixen.

Ara, de què cal parlar és d'un poeta d'haikús, d'un *haijin*, com s'anomena al meu país, del qual jo només en tenia una vaga notícia. Parlant amb en Torres em va comentar que estava acabant un projecte d' "*interpretacions i/o versions*" de poesies d'un

1. COMPLICITATS. Tankes a quatre mans. Jordi Torres i Pep Cortès. Editorial Trípod. Novembre 2025. ISBN 979-13-990903-2-1.

monjo budista i mestre zen japonès que responia al nom de Kôji Tawâzu. En Jordi, en els seus freqüents viatges a Londres per temes familiars, va trobar a una llibreria de vell el llibre “**Kôji Tawâzu. In the present moment. Epigrams.**” del poeta anglès de Canterbury, Sir Geordie T. Bald, (1847-1912). És una reedició que es va fer l’any 1962 del llibre del mateix títol que es publicà originalment l’any 1907. Per les raons que s’expliquen a la “Justificació” del llibre que tinc el gust de prologar, Sir G.T.Bald va tenir notícies de l’obra del mestre zen en un viatge al Japó i com que coneixia prou bé la llengua i l’escriptura japoneses va traduir a l’anglès l’obra d’aquest monjo budista itinerant del s. XVIII.

Personalment, tenia una lleu referència d’aquest *haijin*, però no el coneixia en profunditat. De fet, no és un dels autors d’haikús que podríem dir de referència com ho són Matsuo Bashô, Yosa Buson o Issa Kobayashi per citar els tres poetes més coneguts. Per això, el treball de Jordi Torres em va cridar tant l’atenció. Ell es basa en la teoria del poeta barceloní Miquel Desclot que diu, tal com es reproduceix a la “Justificació” del llibre, que “(...) *les interpretacions de poesia són una forma més d’escriure poesia —una forma en què es demana en préstec l’experiència motora a un altre poeta, però en què l’objectiu final és aconseguir un poema tan nou com pot ser un de propi.*” Així ho expressa el poeta al seu llibre “**EN COIXÍ**

D'HERBA. De la lírica clàssica japonesa²” i un servidor no hi pot estar més d'acord.

“TURBULENCIES. 101 haikús del Kôji Tawâzu.”, que és com ha titulat el poeta de Terrassa el seu llibre, porta un subtítol molt aclaridor que diu: *“Interpretacions de 101 haikús del monjo i mestre zen Kôji Tawâzu (segle XVIII) a partir de les traduccions a l'anglès del poeta britànic Sir Geordie T. Bald, (Canterbury, 1847-1912)”*. Com he dit abans, a la “Justificació” del llibre, l'autor ens dona molta informació del context de Kôji Tawâzu i del context de Sir Geordie T. Bald que ens va molt bé per situar en el temps l'obra original i la traducció. Gràcies a la generositat de Jordi Torres, he tingut la sort de poder llegir alguns originals en japonès que es publicaren a l'obra original de Sir. G.T Bald que es va reeditar l'any 1962. La reedició no es pot dir que sigui una obra bilingüe perquè dels més de 500 haikús traduïts a l'anglès només se'n transcriuen uns quants dels originals. Sabem que a l'obra original del 1907 hi havia

2. EN COIXI D'HERBES. De la lírica clàssica japonesa. Miquel DescLOT. Col·lecció Ossa Menor, PROA. Antologia de lírica clàssica japonesa en català: cent setanta autors, des del segle IV fins a l'actualitat, amb haikús i tankes triats i versionats —o «anotats» en la tradició de Marià Manent i les seves «interpretacions» de poesia xinesa— pel poeta Miquel DescLOT. El volum va acompanyat de pròlegs d'Àngel Crespo i Jordi Mas López, que també constitueixen una excel·lent introducció a la lírica japonesa. Un llibre excepcional de poesia japonesa escrita en català.

molts més poemes reproduïts. De fet, aquell llibre sí que es podia considerar una edició bilingüe, però a l'edició de què disposa en Jordi només n'hi ha uns quants, com una petita mostra que es volia, entenc, que fos representativa de l'obra de Tawâzu.

D'aquests originals traduïts a l'anglès, Torres Calvo n'ha triat 101, que són els que ha interpretat o versionat en el seu llibre. Per què, ens preguntem, el llibre es titula TURBULÈNCIES? L'autor em comentà que va escollir els cent-un poemes que més li van agradar i entre aquests n'hi ha un bon grapat que l'han colpit, que l'han sacsejat com et sacseja una turbulència quan vas amb avió i que sort n'hi ha del dur el cinturó de seguretat cordat, perquè la sacsejada és important. Per exemple:

***L'art de descriure
són dubtes i incerteses.
S'ha d'occir l'ego!***

Renoi, no està malament per començar. És una bona declaració de principis del que ens espera al llarg de la lectura d'aquests haikús.

Com els deia més amunt, he pogut llegir uns quants poemes originals del mestre zen i comparar-los amb la traducció a l'anglès que en va fer el poeta de Canterbury i puc dir que la tasca de Sir G.T. Bald va ser una feina molt acurada i rigorosa. El poeta anglès, assessorat pel seu amic William George As-

ton³, va fer un treball molt acadèmic on la veu del traductor es nota molt poc. Són unes traduccions molt fidels a l'original que van molt al fons del sentit dels haikús de Kôji Tawâzu.

En resum, que qui no pugui llegir directament del japonès, amb les interpretacions i/o versions se'n pot fer una idea molt acurada de com pensava i sentia el nostre monjo i mestre zen. Perquè és això, les interpretacions que fa el poeta terrassenc d'uns haikús d'un monjo budista japonès del s. XVIII sobre la base d'unes traduccions a l'anglès del poeta G.T. Bald, són al cap i a la fi, poesies tan originals de Jordi Torres com ho poden ser els seus treballs en llibres com **"Dies malalts de pluja"** o els poemes del seu darrer llibre, l'excel·lent **"Tankes a Gumersinda i altres poemes"** amb un capítol final de *shedokes* que són per treure's el barret.

La relació d'haikús interpretats per Jordi Torres no segueix un ordre temàtic sinó que entenc que l'ordre dels poemes obeeix a l'ordre en què el poeta terrassenc anava donant per acabats els poemes interpretats. Entre els estudiosos dels haikús és típic classificar-los seguint diferents criteris, com ara l'esta-

3. William George Aston (1841-1911) va ser un diplomàtic, autor i estudiós angloirlandès de les llengües i les històries de Corea i el Japó. Aston va fer una contribució important a l'estudi incipient de la llengua i la història del Japó al segle XIX. Juntament amb Ernest Mason Satow i Basil Hall Chamberlain, va ser un dels tres principals japonòlegs britànics actius al Japó durant el segle XIX.

cionalitat, la cronologia (haikú arcaic, clàssic o modern) o, com fa l'admirat professor Vicente Haya, classificar-los temàticament. Entre les 101 poesies del nostre llibre trobem, segons els criteris del catedràtic sevillà, haikús del sagrat, haikús de to intimista o haikús filosòfics com també haikús descriptius i fins i tot haikús còmics. En qualsevol cas, veiem en els poemes d'aquesta antologia una sèrie de característiques comunes que també he observat en la poesia original del Kôji Tawâzu. La ironia, la irreverència i la crítica cap a les "religions", tot i que el mestre zen era monjo budista, i fins i tot en alguns poemes hi treu el nas la comicitat. En reproduïxo alguns de poemes a tall d'exemple:

***Faig vida austera.
"Una terça de xulla!",
mendico en somnis.***

o aquest altre

***Al claustre inhòspit
mentre reciten sutres
fan els ulls grossos.***

Remarco un cop més que el nostre poeta era budista zen i seguia la pràctica zen de manera rigorosa com a bon mestre que era, però això no li treu que fos crític amb els monjos (els que resen fent els ulls

grossos) o en el fet de ser vegetarià (i somniar un bon tall de cansalada).

La natura i les estacions de l'any estan presents en els haikús originals i als interpretats com no podria ser d'una altra manera quan parlem de poemes d'estil clàssic. De *kigos*, la paraula que ens indica l'estació en la qual ha estat escrit l'haikú, n'hi ha molts exemples en els poemes que conformen aquesta antologia. En cito un que m'agrada especialment, perquè resumeix la sorpresa del poeta a l'hora de contemplar la lluna (i "lluna" o "*gekoo*" en japonès és un *kigo* estacional de tardor):

***Com birbilleja
l'essència de lluna
vora ranvespre.***

Una de les característiques que ha de tenir un haikú "autèntic" és la total supressió del jo de l'autor en el poema, aquest jo implícit reflexiu tan occidental, però Kôji Tawâzu, irreverent com era, fa una sèrie d'haikús on, com a mestre zen, fa la seva funció de "docent" i a través de la seva poesia imparteix consells i ensenyaments als seus deixebles i per extensió als seus lectors.

***El jo és un ésser
angoixat per uns límits
indiscernibles.***

*Fluir. Vessar-la.
Amb una espelma vella
n'encens la nova.*

*Adesiara
el fred de primera hora
ens fa la guitza.*

A les interpretacions que ens presenta Jordi Torres hi ha la base d'una poesia, d'una experiència manllevada a Kôji Tawâzu però, també l'experiència, el pòsit vital de l'“interpretador”. Jo ho he identificat en haikús com:

*Epitocrasme.
Els camins són preguntes
sense resposta.*

on parla, on fa servir, la figura de l'epitocrasme. Haig de confessar que he hagut de buscar què és un epitocrasme.

Ramon Sargatal, en el seu llibre *“Manual per aprendre a fer versos”*⁴ diu que és una figura de relació amb el lector dins de les figures de pensament que podem trobar en un poema. Ve a ser una interrogació exagerada. Doncs, els viaranyes de Tawâzu i de tots els pelegrins, caminants, etc, són això, un munt de preguntes sense resposta, si més no immediata, però que es van trobant a mesura que es camina, que s’avança, a mesura que un es va coneixent a si mateix, en definitiva a mesura que es viu.

Kôji Tawâzu era un mestre zen, però sobretot un monjo budista itinerant com molts dels monjos budistes de l’època i en els seus haikús s’hi reflecteix molt la seva vida de pelegrí. El camí i la visió del paisatge que tot trespasador és molt constant a la seva obra. A tall d’exemple:

*Camí d’anada.
En el bassal la lluna
no té ferides.*

4. Ramon Sargatal, en el seu llibre *“Manual per aprendre a fer versos”*, 2018, Viena Edicions, diu a la pàgina 32-33 que l’epitòcrasme és una figura de relació amb el lector dins de les figures de pensament que podem trobar en un poema i és una exageració de la figura de la interrogació.

o aquest altre

*La senda s'obre
a horitzons de llum clara.
Demà, segueixo.*

i un tercer exemple que m'ha agradat molt

*El vent bufega
i els vells arbres es vinclen.
Recer del monjo.*

No voldria convertir aquest senzill pròleg en un estudi en profunditat dels haikús resultants de les interpretacions o versions de l'amic poeta terrassenc, ni en un tractat sobre "interpretar o versionar" poesia. Cada lector n'ha de treure les seves conclusions. Però sí que cal fer esment de la connexió emocional que he detectat entre els originals de Kôji Tawâzu i les versions de Jordi Torres, sabent que hi ha, entremig, un pas previ com és la traducció de G.T Bald. Diuen que tota traducció és una mena de traïció perquè suposa modificar allò que s'ha rebut. Jo aniria més lluny i diria que una "interpretació" és fer alguna cosa nova partint d'allò que s'ha rebut.

Per anar acabant, només voldria remarcar els haikús que Kôji Tawâzu dedica a *haijins* (poetes dels haikús) i mestres seus. Queda clar que el nostre mestre zen va viure envoltat dels grans autors d'haikús i d'alguns

en va aprendre directament. Personalment, a mi m'agrada molt el poema dedicat a Matsunaga Teitoku (1571-1654), figura cabdal de la poesia japonesa, i de qui es diu que va ser qui va compilar o crear les regles de l'haikú (haikai, a l'època). Des del nostre punt de vista modern la més important va ser la que va independitzar la primera part de la tanka, o *okku*, de la segona part coneguda com a *wakiku* cosa que va donar lloc a la composició de disset síl·labes que avui coneixem com a haikú. Jordi Torres en fa una interpretació magistral per la seva senzillesa en el seu haikú:

*Nit de novembre.
Matsunaga Teitoku
desfà una tanka.*

Voldria agrair doncs a Jordi Torres aquesta oportunitat que m'ha brindat de prologar el seu llibre d'interpretacions d'haikús del mestre budista Kôji Tawâzu. I agrair-li a ell i també al poeta Pep Cortès la dedicació i estima cap a la lírica clàssica japonesa que per un expatriat com jo que enyora el seu país, em fa sentir una mica com a casa.

KOTOREZU TOREZAWA
Enginyer i poeta
Sant Cugat del Vallès, setembre 2025

JUSTIFICACIÓ

Diu el poeta Miquel DescLOT al seu llibre “**EN COIXÍ D’HERBA. De la lírica clàssica japonesa.**” que “(...) *les interpretacions de poesia són una forma més d’escriure poesia —una forma en què es demana en préstec l’experiència motora a un altre poeta, però en què l’objectiu final és aconseguir un poema tan nou com pot ser un de propi.*”

En el cas dels haikús que els presento, són poemes agafats en préstec del monjo i mestre zen Kôji Tawâzu, traduïts a l’anglès per Sir Geordie T. Bald, (Canterbury 1847-1912), contemporani, per exemple, de Robert Louis Stevenson així com dels poetes Wiliam Butler Yeats i Thomas Hardy. Sir G. T. Bald va viatjar per tot el món i va publicar llibres de viatges i de poesia. Els viatges de Sir G.T. Bald, entre l’obligació professional del comerç del te, i la devoció, el varen dur al país nipó diverses vegades. En un d’aquests viatges, el 1890, va conèixer al diplomàtic i escriptor irlandès, especialista en llengua i cultura japonesa, William George Aston (1841-1911), qui va ser l’introduïdor de l’haikú a Europa amb dues publicacions, una l’any 1877 quan va publicar “*A Grammar of the Japanese Written Language*”. i després, l’any 1899 quan publicà “*A History of Japanese Literature*”. Varen ser amics tota la vida. En un viatge posterior,

a les acaballes del s. XIX, va descobrir els haikús de Kôji Tawâzu de la mà de l'acadèmic anglès i estudios de la cultura japonesa, Basil Hall Chamberlain (1850-1935).

Sabem que Kôji Tawâzu va ser un monjo budista i mestre zen que va viure cap al final del Període d'Edo, que va, segons esmenta DescLOT, de l'any 1603 al 1868 i que és el període més prolífic pel que fa a la producció d'haikús i tankes en la lírica japonesa. D'aquesta etapa en són els autors Matsuo Bashô (1644-1694), Yosa Buson (1716-1783) i Issa Kobayashi (1768-1827). Kôji Tawâzu va viure a la segona meitat del segle XVIII (1759-1796) i va estar molt influenciat per Yosa Buson. Segons escriu Sir Geordie T. Bald a la introducció del seu llibre **"Kôji Tawâzu. In the present moment. Epigrams."** (1907), molta obra del mestre zen es va perdre i tota la que s'ha conservat va ser traduïda per ell mateix i el seu amic Aston aplegada en el volum esmentat.

Els haikús presentats en aquest volum, doncs, són interpretacions i/o versions de poemes originals agafats en préstec a Kôji Tawâzu, traduïts a l'anglès per G. T. Bald i W. G. Aston, amb la voluntat que esdevinguin haikús tan nous com ho poden ser els treballs propis. Parafrasejant al poeta francès Jacques Roubaud (1932-2024) tal com cita DescLOT, podria dir en aquest cas que "(...) he manllevat a Kôji Tawâzu totes aquestes meves poesies".

L'autor

*Cuca de roca.
Posem l'esquer a les nanses
de l'enganyifa.*

Tushita edicions